

Moldau und Wallachei.

Romänische

oder

Wallachische Sprache und Literatur

von

Michael Kogalniceanu

Berlin, 18. Januar 1837

mit rumänischer Uebersetzung

(Mit Portrait)

Herausgegeben

von

Vasile Kogalniceanu

MOLDOVA SI VALAHIA

LIMBA și LITERATURA ROMÂNESCĂ sau VALAHICĂ

DE

MIHAIL KOGÂLNICEANU

BERLIN, 18 IANUARIE 1837

Cu traducere din' nemțesce

(CU PORTRET)

PUBLICATĂ DE

VASILE KOGÂLNICEANU

BUCURESCI

20 Iunie 1895

Prețul 1 leu.

DIN SCRIERILE LUI MIHAIL KOGALNICEANU

- Manualul lui Mihail Sturdza Iași.
Poesiile lui Chrisoverghi Iași 1834.
Romänische oder Wallachische Sprache und Literatur. Berlin 1837.
Esquisse sur l'histoire, les moeurs et la langue des Cigains Berlin 1837.
Histoire de la Valachie, de la Moldavie et des Valaques Transdanubiens. Berlin 1837.
Istoria Munteniei, Moldovei și Transilvaniei de Mihail Kogălniceanu. Berlin 1837, tradusă în românește de C. Jean. Iași 1838.
Mihai Viteazul și boerul Brâncoveanu, 1 volum în 8° Iași 1840.
Dacia literară 1837, Iași (de la Ian.—Iuliu) 1840 Iași Ediția II cu 3 stampe Iași 1859.
Fragments tirés des Chroniques Moldaves et Valaques Iași 1838.
Alăuta Românească Iași 1839.
Foaia Sătească a Moldovei 1839—1845.
Poesii a lui A. Crisoverghi Iași 1843.
Ochire istorică asupra sclaviei. Prefața la Coliba lui Moșu Toma de Mistress Harriet Beecher Stowe. (Traducțiune de T. Codrescu, Iași 1853 2 volume).
Foaia de învățat. Supplement la Foaia Sătească 1844.
Cuvânt introductiv la cursul de Istoria Națională rostit în 24 Noembrie 1843 în Academia Mihaileană. Iași 1843.
Skizze einer Geschichte der Zigeuner, ihrer Sitten und ihrer Sprache nebst einem kleinen Wörterbuch dieser Sprache (Uebersetzung) Stuttgart 1840.
Iusii perdute unui întâiu amor Iași 1841. Ediția II în anul 1847 Iași,
Arhiva Românească Iași 1840, 1841, 1845. 2 vol. Ediția II, 1860.
Almanach de învățătură pe anii 1842, 1843, 1844, Iași.
Propășirea. Foaie științifică și literară a Moldovei, Iași 1844 (*suspendată după 9 luni 29 Oct. 1844*).
Letopisețile țării Moldovei publicate în 3 volume Iași 1845, 1846, 1852.
Fragments tirés des Chroniques Moldaves et Valaques pour servir à l'histoire de Pierre le Grand, Charles XII Stanislas Leszczyznsky et Constantin Brancoveanu, 2 vol. Iassy 1845 (scrisă în închisoarea de la mănăstirea Hrișca din județul Suceava în 1844.
Dorințele Partidei Naționale în Moldova de la 1848. Cernăuți 1848.
Mihail Sturdza partidă națională și Comisia. Cernăuți 1848.
O protestație Iași 1848.
Histoire de la Dacie des Valaques Transdanubiens et de la Valachie. Nouvelle édition. Berlin 1854.
Album istoric și literar Iași 1854.
Steaua Dunării 1855, 1856, 1857, 1858, 1859.
Dacia Literară Ediția II, Iași 1859.
Documentele Universității de Iași 26 Octombrie 1860 Iași 1860.
Progresul.
Arhiva Românească 2 vol. Iași 1860. II ediț.
Proiect de Constituțiunea Principatelor-Unite Iași 1861. Vol. I.
Cuvânt în contra alegerei și eligibilității D-lui Alexandru C. Moruzi Iași 1861.
Apărarea Ministerului din 30 Aprilie 1860 înaintea Adunării electivie din Iași în ședințele din 15 și 17 Februarie 1861. Iași 1861.
Défense du Ministère du 30 Avril 1860 devant l'Assemblée de Moldavie dans les séances du 15 et du 17 Février 1861, Iassy 1861.
Răspuns la interpelarea făcută D-lui Ministru al Cultelor, ședința Adunării din 19 Martie 1862. Iași 1862.
Desmintire la răspunsul D-lui Cneazu Cantacuzino la interpelețiunea făcută D-lui Ministru al Cultelor. Bucuresci 1862.
Imbunătățirea soartei Țăranilor cuvânt rostit în Adunarea generală a României, ședința din 25 Maiu 1862. Bucuresci 1862.
Imbunătățirea Țăranilor al doilea cuvânt rostit în Adunarea generală a României în ședința de la 1 Iunie 1862. Bucuresci 1862.

563 316

Moldau und Wallachei.

Romänische

oder

Wallachische Sprache und Literatur

von

Michael Kogalniceanu

Berlin, 18. Januar 1837

mit rumänischer Uebersetzung

Herausgegeben

von

Vasile Kogalniceanu

MOLDOVA SI VALAHIA

LIMBA și LITERATURA ROMÂNESCĂ sau VALAHICĂ

DE

MIHAIL KOGĂLNICEANU

BERLIN, 18 IANUARIE 1837

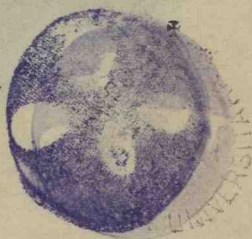
Cu traducere din nemțesce

PUBLICATĂ DE

VASILE KOGĂLNICEANU

20 Iunie 1895

BUCURESCI

Prețul 1 leă.

Das Recht der Uebersetzung dieses Buches in fremde Sprachen
behält sich der Verleger.

Tóte drepturile rezervate.

Druck von **Carol Göbl**, Bukarest.

Ryckhiscen

DONAȚIUNEA
JOAN J. MOVILĂ

Moldau und Wallachei. *)

Romänische oder Wallachische (1) Sprache und Literatur.

Le Valaque parlé dans un coin de la Turquie d'Europe, est aussi un débris de la langue romane, qui par son mélange avec le slavon, a adopté une forme toute spéciale, mais qui n'offre que peu de culture et par conséquent peu d'intérêt!!!! (Parallèle des langues de l'Europe et de l'Inde, par F. G. Eichhoff, Paris, 1836.)

Il faudrait regretter la langue moldave parcequ'elle est la dernière trace de l'inflexibilité du caractère romain. Elle s'est enrichie des mots de toutes les langues du Nord et du Midi, sans changer ni ses anciennes expressions, ni son génie primitif; elle est encore la langue romaine, non celle de Cicéron et du siècle d'Auguste, elle date beaucoup de plus loin. La langue moldave est celle des soldats de Romulus, elle a conservé la dureté de leurs moeurs, et toute la grossièreté de leurs manières. (Le comte d'Hauterive. Tableau de la Moldavie etc. Paris, 1824.)

Durch Zartheit und Wohlklang ausgezeichnet, scheint sie (die Moldauische Sprache) zum Gesang geschaffen, und was die Süße und Weichheit anbelangt, kann sie fast der Italienischen zur Seite gestellt werden. (F. J. A. Schneidawind. Taschen-Bibliothek der Reisen, von J. H. Zäck. 85. Bändchen. Nürnberg, 1832.)

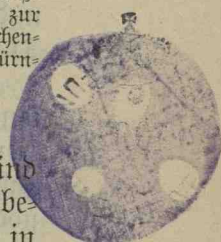
Welche Verschiedenheit des Urtheils!

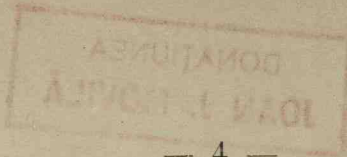
Von allen Ländern des orientalischen Europa's sind die Moldau und die Wallachei fast am wenigsten bekannt, und dennoch verdienen diese Fürstenthümer in feiner Hinsicht eine solche Vernachlässigung. Die Geschichte

*) Dieses Werk ist im Januar 1837 (Berlin) in Lehmann's Magazin und in separatem Abdruck erschienen. Vergleiche Rogalniceano's Rede in der romänischen Akademie ¹/₁₃. April 1891 und seinen Brief an Asaki ¹/₁₃. April 1837 von mir in der Zeitung „La Patrie“ zu Bukarest 1894 publiciert.

(Der Verleger).

(1) In der Moldau, und selbst in der Wallachei, ist das Wort Wallachisch unbekannt. Die Wallachische und Moldauische Sprache ist dieselbe und wird von denen, die sie reden, die Romänische genannt.

dieser Länder ist voll heroischer Thaten, die den Griechen und Römern zur Ehre gereichen würden; man erinnere sich nur an die Siege Stephan's des Großen, Fürsten der Moldau, an den Muth Helena's, seiner Mutter, an das ganze Leben von Michael dem Tapferen, Fürsten der Wallachei. — Die Moldauischen und die Wallachischen Regierungen haben den orientalischen Völkern Europa's das erste Beispiel von Freilassung der Leibeigenen gegeben. In Polen, in Rußland und in anderen Ländern sind die Bauern noch heute Leibeigene, während sie bei uns alle seit dem Jahre 1740 sich des Zustandes der Freiheit erfreuen. — Dieselbe Geringschätzung hat auch die Römänische Sprache getroffen, obgleich sie eine Tochter der Lateinischen ist und von mehr als fünf Millionen Menschen geredet wird; denn sie ist die Muttersprache nicht nur der Wallachen und der Moldauer, sondern sie wird auch in Bessarabien, in der Bukowina, in Siebenbürgen, in dem Banat von Temeswar, in Macedonien, Thracien, und selbst in mehreren Kolonien der Ukraine gesprochen. Drei Viertel derselben bestehen aus Römischen Wörtern, und nur ein Viertel ist aus Slavonischen, Gothischen, Türkischen und Griechischen zusammengesetzt.

„Vor der Florentinischen Kirchen-Versammlung hatten die Moldauer, nach dem Beispiele aller übrigen Nationen, die ihre Sprache aus der Römischen verdorben haben, Lateinische Buchstaben. Als aber auf dieser Synode der Moldauische Metropolit sich zu der Partei der Lateiner schlug, so hat sein Nachfolger, Namens Theoctistus, Diakonus des Markus von Ephesus, von Geburt ein Bulgar, um den Sauerteig der Lateiner aus der Moldauischen Kirche auszurotten und den jungen Leuten die Gelegenheit zu benehmen, die Trugschlüsse der Lateiner zu lesen, Alexander dem Guten gerathen, nicht nur die Leute, welche in der Religion anderer Meinung waren, sondern auch die Lateinischen Buchstaben aus

seinem Fürstenthum zu vertreiben und die Slavonischen an ihre Stelle zu setzen.“ (1) Der Fürst genehmigte diese Bitte des Metropolitens, ließ alle mit Lateinischen Buchstaben geschriebenen Bücher verbrennen und befahl, daß man sich von nun an nur der Cyrillischen oder Slavonischen Buchstaben bedienen solle. Wer diesem Gebote zuwider handelte, wurde von dem Metropolitens mit dem Banne belegt; man verbrannte sogar die Privilegien und selbst die wichtigsten Dokumente, nachdem man sie in Slavonischen Buchstaben abgeschrieben hatte.

Die Wallachen und die anderen Rumänen ahmten den Moldauern nach, indem sie die Lateinischen Buchstaben verwarfen, so daß bis zu Ende des 18. Jahrhunderts alle Bücher mit Cyrillischen Buchstaben gedruckt wurden. — Im Jahre 1780 gaben Georgius Sinkay und Samuel Klein eine Rumänische, zuerst wieder mit Lateinischen Lettern geschriebene Sprachlehre heraus, in welcher sie jedoch viele Fehler gegen die Orthographie begangen haben. Diese Sprachlehre ist zum zweiten Male gedruckt worden unter dem Titel: *Elementa linguae Daco-Romanae sive Valachicae, per Georgium Sinkay. Budae, 1805.* — Seit Sinkay und Klein haben sich viele Gelehrte damit beschäftigt, die Rumänische Sprache wieder mit Lateinischen Buchstaben zu schreiben und gute Bücher darin zu verfassen; z. B. Peter Major de Ditsö Sz. Márton: *Orthographia Romana sive Latino-Valachica; Dictionarium quadrilinguum a Rev. D. D. Samuele Klein et Basilio Kolosy*; aber das beste Werk in dieser Art ist die: *Gramatica Daco-Romana, studio Joannis Alexi, Viennae, 1826*, obgleich auch noch in dieser einige bedeutende Fehler enthalten sind. Im Jahre 1830 hat der Bischof Bob in Ofen ein großes Lateinisches, Rumänisch-Ungarisches Wörterbuch in 3 Bänden drucken lassen. — Jetzt

(1) Cantimir in seiner Beschreibung der Moldau.

druckt man in Siebenbürgen und in dem Banat von Temeswar im Allgemeinen die Bücher mit Lateinischen Lettern, und die Rumäner der Wallachei und der Moldau haben auch angefangen, dem Beispiel ihrer Brüder von Transylvanien zu folgen; ausgenommen sind nur noch die Wallachen von Macedonien und Thracien, welche sich im Schreiben der Griechischen Buchstaben bedienen.

Um die Aehnlichkeit der Rumänischen Sprache mit der Italienischen zu zeigen, mögen hier die acht ersten Verse des Orlando furioso im Italienischen Original mit Rumänischer Uebersetzung folgen.

Canto primo.

Le donne, i cavalier, l'arme, gli amori,
Le cortesie, l'audaci imprese io canto,
Che furo al tempo, che passaro i Mori
D'Africa il mare. e in Francia nocquer tanto,
Seguendo l'ire, e i giovenil furori
D'Agramente lor re, che si dié vanto
Di vendar la morte di Trojano
Sopra re Carlo, imperator Romano.

Cântecul ánteiu.

Dómne-le, cavaleri-i, arme-le, amori-i
Curtesie-le, îndrázneçe-le întreprinderi io cântu,
Que furó in tempu-l, când trecuró Mori-i
Mare-a d'Africa, si în Françia stricaró atótu,¹
Urmándu urgia, si teneresce-le furori
A lui Agramente riga loru quare se lauda
De a respláti mórte-a lui Trojanu
Asupra rígei Carolu, împératu Romanu.

Adelung hat in seinem Mithridat mehrere Rumänische Vater Unser aus verschiedenen Provinzen mitgetheilt, aber unter diesen kein einziges ohne bedeutende Fehler; einige enthalten viele falsche Wörter, andere sind ohne alle orthographische Richtigkeit. Es folge hier also eins, das in der jetzt gültigen Orthographie abgefaßt ist.

Tată nostru quarele esci in ceruri sántiască se nume
le túu vie împarátia ta, fie voia ta precum in ceriu si

pe pámentu. Páne a nóstrá quea de pururea dane noi astádi, si ne értá gressa le le nóstre, precum si noi ertámu gressiti loru nostri, si nu ne duce pre noi in ispitá, qui ne isbávesce de quel reu.

Der Gothischen oder Deutschen Wörter, die sich in der Romänischen Sprache finden, sind sehr wenige; z. B. Becher, Bachar oder Pachar; gelb, galben; Panzerträger (Curassier), paңceru u. j. w.

Griechische Wörter sind in größerer Zahl in denselben vorhanden: παιδευσis, pedépsa; κωβέρνησις, ki-vernire; βλασφημῶ, blastemu etc.

Die Türkischen sind: aferim, bravo; alai, Gefolge; odae, Zimmer; zaraf, Geldwechsler u. j. w.

Der Slavonischen Wörter gibt es nach den Lateinischen am meisten in der Romänischen Sprache. Sluga, Diener; pricestanie, die Communion; blagoslovit, gesegnet.

* * *

Schon vor dem 11-ten Jahrhundert findet man einige kleine in der Romänischen Sprache geschriebene Dokumente, und die Bibliotheken der Klöster bewahren viele bis jetzt noch unbekannte alte Chroniken. Privilegien von den Wallachischen und Moldauischen Fürsten existiren seit dem 13-ten und 14-ten Jahrhundert. Aber das erste in Romänischer Sprache gedruckte Buch ist eine Cazania oder Predigtbuch von dem Stadtrichter Kreßtel Lukatsch, einem Lutheraner, herausgegeben und zu Kronstadt in Transsylvanien 1580 erschienen.—Außer dieser Cazania, den Chroniken und noch anderen wenigen Werken waren seit dem Florentinischen Concilium alle Bücher, welche in Siebenbürgen, in der Moldau und Wallachei erschienen, in der Slavonischen Sprache verfaßt und gedruckt. Die Liturgie sogar wurde in dieser Sprache abgehalten, welche weder die Priester noch das Volk verstanden. Erst

im Jahre 1643 wurden die heiligen Bücher wieder in die Rumänische Sprache übersezt.

Georgius Rakoczi, Fürst von Siebenbürgen, hatte sich zum evangelischen Glauben, den in jener Zeit auch ein großer Theil von Ungarn und alle Siebenbürgische Sachsen angenommen hatten, bekannt, und da er wünschte, daß auch die Rumäner seines Fürstenthums seinem Beispiele folgten, so ließ er, um dies zu erreichen, die heiligen Bücher aus dem Slavonischen in die Rumänische Sprache übersezen. Er errichtete eine Wallachische Druckerei in Belgrad und beauftragte mit der Uebersetzung Simeon Stephan, den neugewählten Bischof der Rumäner, indem er ihm ein Privilegium verlieh, in welchem sich folgende Worte befinden: «Quod sacrosanctum Dei verbum juxta sacros Bibliorum codices tam Dominicis, quam aliis diebus festivis in Ecclesiis suis tum ad funera, tum vero alibi ubicunque locorum desiderabitur, vernacula sua lingua praedicabit, praedicarique per quosvis alios quoque pastores procurabit ac faciet.»

Dieser Schritt war eine Anregung für die Moldauer und die Wallachen. Basilius der Albaner, Fürst der Moldau, ließ im Jahre 1648 gleichfalls den Gottesdienst Rumänisch halten, und im Jahre 1697 folgten auch die Wallachen diesem Beispiele.

Ein Beweis, daß die Rumäner sich mit der Literatur beschäftigt haben, sobald sie nicht durch äußere Kriege oder den Druck der Tyrannei daran verhindert wurden, liegt auch darin, daß sie schon von sehr alten Zeiten her viele Rechts=Codices in ihrer Sprache besessen haben.

Die älteste Gesesammlung ist ein geistliches und politisches Buch der Rumäner, von welchem der Abt Pray spricht in seinem Buch: *Dissertationes historicae, criticae in Annalibus veterum Hunnor. etc.* Dissert. 7 § 3, pag. 139. Sie ist aus dem Griechischen in die Ro-

mänische Sprache und von dieser in das Lateinische übersetzt; in der letzten Form trägt sie den Titel: «Regula legis voluntati divinae accomodata». — Wann diese Gesetzsammlung des Johannes Zoninus, der von 1118 bis 1143 regiert hat, in's Romänische übersetzt worden ist, weiß man nicht, es ist jedoch zu vermuthen, daß dies geschah, ehe die Wallachei und die Moldau als Fürstenthümer bestanden, und als sie noch dem Griechischen Kaiser unterworfen waren, also zu Ende des 12. oder zu Anfang des 13-ten Jahrhunderts. Die Romänische Uebersetzung dieser Gesetze ist jetzt sehr selten, da sie nur im Manuscript vorhanden war.

Im Jahre 1401 veranstaltete Alexander der Gute, Fürst der Moldau, eine Sammlung von Gesetzen nach den Basiliken und bestimmte sie für sein Fürstenthum. Dieser Kodex wurde auf Befehl Basilus des Albaners in Romänischer Sprache bearbeitet und zu Suzawa 1646 gedruckt. Der genannte Fürst, einer der größten Wohlthäter der Moldau, ließ in Suzawa eine bedeutende Romänische Druckerei errichten, in welcher alle kirchliche Bücher, die Gesetzsammlung und andere Schriften gedruckt wurden. Diese Druckerei wurde später nach Jassy gebracht. — Da der Kodex Basilianus nicht sehr verbreitet war, so ließ Alexander Murusi durch Thomas Zarrhas den Harmenopolus 1804 in die Landessprache übertragen, und der Fürst Callimachi, welcher in der Moldau allen Dingen einen Griechischen oder vielmehr einen Phanariotischen Zuschnitt geben wollte, ließ einen neuen Kodex in Griechischer Sprache abfassen, welcher in Jassy 1816 unter dem Titel: *Kódesz politikós toú Prizkúpatou tñz Moldavias*, mit vieler Pracht gedruckt worden ist. Ein Exemplar dieses Kodex wurde durch den Britischen General-Konsul, W. Wilkinson, an die Universität zu Oxford geschickt.

Nach der Fürst der Wallachei, Mathei Bassarabu,

besorgte eine Gesetzsammlung für sein Land, im Jahre 1633—1644, und in der neueren Zeit folgte der Fürst Caradja dem Beispiele Callimachis, indem er eine Revision vornahm.

Während der Besetzung der Moldau und Wallachei durch die Russischen Armeen wurde ein Comité von vier Moldauischen und vier Wallachischen Bojaren eingesetzt, unter dem Voritze des Russischen Staatsraths Minciaki, um eine Constitution für das Moldo-Wallachische Volk zu verfassen. Die Moldauischen Mitglieder dieses Comité waren G. Catargiu, C. Conachi, C. Passfanu und M. Sturdza, der jetzige Fürst; die Wallachischen waren G. Filipeşku, A. Bilara, G. Baleanu und St. Balaceanu. Diese Versammlung hielt ihre erste Sitzung in Bukarest am 29. Juli 1829. Das Moldo-Wallachische Volk erhielt am Schlusse derselben im Jahre 1830 eine liberale Verfassung: es wurde für beide Fürstenthümer eine außerordentliche General-Versammlung oder Deputirten-Kammer gebildet, welche aus den großen Landbesitzern besteht, und jedes Jahr drei Monate in der Hauptstadt versammelt bleibt. Die Bestimmungen des Comité, welche organisches Reglement genannt wurden, erhielten durch die Kammer, durch den Kaiser von Rußland und durch den Sultan ihre Bestätigung.

Im Jahre 1833 fühlte die Deputirten-Kammer der Moldau das Bedürfniß einer neuen in der Romänischen Sprache geschriebenen Gesetz-Sammlung; sie beauftragte damit den hochverdienten Justiz-Minister Costachi Sturdza; der Kodex Callimachi wurde übersezt und nach vielen Veränderungen von der Kammer bestätigt und zu Jassy im Jahre 1834 in Folio gedruckt.

Was die nationale Geschichtszschreibung betrifft, so haben die Romäner in diesem Zweige der Literatur keinen bedeutenden Mangel. In Siebenbürgen, in der Wallachei und in der Moldau finden sich eine Menge

Romänischer Chroniken aus verschiedenen Zeiten, von denen die ältesten aus dem 13-ten Jahrhundert herühren; sie werden mit dem Serbischen Namen Letopis, d. i. Chronik bezeichnet. Ihre Verfasser sind größtentheils unbekannt.—Außer diesen Letopis haben die Moldauer drei große alte Geschichtsschreiber, unter welchen der große Borneu Ureche der älteste ist. Er lebte am Ende des 16-ten Jahrhunderts, aber leider ist bis jetzt sein Werk noch Manuskript geblieben. De Bessonnel spricht von diesem Schriftsteller in seinen: *Observations historiques et géographiques sur les peuples barbares qui ont habités les bords du Danube et du Pont Euxin.* Paris, 1765.

Auf Ureche folgt der Kanzler Miron Costin, welcher ungefähr in der letzten Hälfte des 17-ten Jahrhunderts lebte. Seine Geschichte der Moldau fängt, wie die Chronik des Nestor, von Adam an und endigt mit der Regierung des Fürsten Stephanizza, Sohn Basilus des Albaners, 1660. Sein Werk ist ein Manuskript, in groß Folio von 460 Seiten.

Demetrius Cantimir, Fürst der Moldau, der in ganz Europa bekannt ist, hat gleichfalls eine Geschichte der Moldau geschrieben, welche erst im Anfang dieses Jahrhunderts zu Jassy gedruckt worden ist. Seine übrigen Werke in Romänischer Sprache sind folgende:

1) Die Welt und die Seele, in Griechischer und Romänischer Sprache, gedruckt in Jassy. — 2) Geschichte der beiden Häuser Brankavanu und Cantakuzenus, eine Handschrift. — 3) Einleitung zu der Türkischen Musik, Manuskript.

Cantimir, 1673 geboren und 1723 gestorben, hat viele andere Werke in fremden Sprachen geschrieben.

1) Geschichte von dem Anwachsen und Abnehmen des Osmanischen Reichs, Lateinisch geschrieben und in das Französische von dem Abt de Jonquières übersetzt und 1743 in 4 Bänden zu Paris gedruckt. Es ist die

beste Geschichte der Türkei, nach der von Herrn von Hammer. — 2) Systema oder Zustand der Türkischen Religion, in Russischer Sprache, Petersburg 1722 in Folio gedruckt und dem Kaiser Peter dem Großen gewidmet. — 3) Der gegenwärtige Zustand der Moldau, in Lateinischer Sprache, von Dr. Büsching ins Deutsche übersetzt und unter dem Titel: Beschreibung der Moldau, in Frankfurt und Leipzig 1771 gedruckt. — 4) Geschichte der Schöpfung, Manuscript in Lateinischer Sprache mit der Aufschrift Theologo-Physica. — 5) Ein Buch Türkischer musikalischer Gesänge in Quarto.

Eine in Griechischer Sprache verfaßte ausführliche Geschichte der Moldau und Wallachei, welche von Dionysius Photinos, einem Griechen, herrührt, ist zu Wien 1818 in 3 Bänden unter dem Titel erschienen: *Ιστορία της πάλαι Δακίας τὰ νῦν Τρανσυλβανίας, Βλαχίας, καὶ Μολδαβίας, παρὰ Λιονυσίου Φωτεινοῦ*. Es ist die vollständigste Geschichte Daciens, die bis jetzt gedruckt ist.

Ein gewisser Georgius Vida giebt jetzt zu Jassy eine Geschichte des alten und neuen Daciens heraus, die einen schon verstorbenen Schriftsteller zum Verfasser hat, dessen Name mir jedoch entfallen ist. Dieses Werk ist die Frucht einer dreißigjährigen Arbeit und soll ein Meisterstück der Geschichtschreibung sein. — Bereits ist zu Jassy die zweite Ausgabe von einem sehr guten nationalen Buch erschienen; dieses ist die Geschichte des Ursprungs der Rumänen in Dacien, von Peter Major von Ditsö Sz. Márton, zuerst in Ofen 1812 gedruckt.

Die Römischen Alterthümer von Damascenus Th. Wojinka, 2 Bände Ofen 1832, geben eine vergleichende Schilderung der Sitten der Römer mit den jetzigen Rumänischen, jedoch in einer nicht sorgfältigen Schreibart.

Gregori Blessoianu, Professor in Bukarest, hat sich viele Verdienste um die Rumänische Literatur erworben, indem er mehrere Werke theils übersetzt und theils ver-

faßt hat. In seinen „ersten Kenntnissen der Jugend“ (Bukarest, 1824) gibt er unter Anderem einen interessanten Ueberblick der Geschichte und der Geographie der Wallachei und der Moldau.

Zwei Bücher haben sich im ganzen Rumänischen Lande einen großen Ruf erworben, nämlich: die Geschichte von Alexander dem Großen, aus welchem man einen übernatürlichen und wunderbar kühnen Helden gemacht, und dessen Thaten man ohne Rücksicht auf die Reihenfolge derselben mit der kühnsten Vermischung von Wahrheit und Dichtung auf eine abenteuerliche Weise zusammengestellt hat. Man findet z. B. darin erzählt, daß Alexander Athen mit Kanonen belagerte, als er jung war, die Psalmen lernte, sich nahe an das Paradies hinwagte und von da zur Hölle ging (1). Dieses Buch ist sehr anziehend, da sich darin viele Rumänische Sitten geschildert finden; es ist vor ungefähr hundert Jahren verfaßt, aber der Name des Verfassers ist auf dem Titel nicht genannt. Es findet sich in den Händen aller Rumänen, welche lesen können, und wird fast alle Jahre wieder abgedruckt; auch verdient es diese Theilnahme wegen der einfachen Schönheit der Gedanken und der kindlich poetischen Anschauungsweise, die sich besonders in den Episoden zeigt.

Das zweite National-Buch ist die Geschichte des schönen Argir und der schönen Helena mit goldenen Haaren oder Allegorie von der Eroberung Daciens durch Trajan. Dieses kleine in vier Bücher getheilte und in achtsilbigen Versen geschriebene Gedicht ist dem Ungarischen nachgeahmt. Es enthält viel Schönes: der Verfasser ist

(1) Aehnliche Fabeln über Alexander den Großen existiren bekanntlich auch in anderen Ländern und Sprachen. Vom Indus bis zu den Säulen des Hercules haben Nationen und Völkeralter den Macedonischen Helden in abenteuerliche Mythen gekleidet. Zu den abenteuerlichsten dürften unter Anderen wohl die Erzählungen des Pseudo-Josephus (Josippon) gehören.

ein Siebenbürger, Johann Bărac.—Ein drittes kleines Werk, das gleichfalls große Popularität erlangt hat, ist ein zwischen einem betrunkenen Mann und seiner Frau erdichteter Dialog.

Von allen Gattungen der Rumänischen Literatur aber ist die Poesie die reichste.—Eine Uebersetzung der Psalmen in Versen von Dosoftei, Erzbischof der Moldau, welcher im 17ten Jahrhundert gelebt hat, ist ein Meisterstück der Verkunst.

Poesieen des Aga G. Asaki, Mitglieds der Akademie von Rom, Jassy, 1836. Dieser Aga Asaki, welcher in Italien und in Deutschland seine Studien gemacht hat, ist der größte lebende Poet, den die Rumäner besitzen. Er war früher Redacteur der Rumänischen Biene, eines Rumänisch-Französischen Journals, in welchem er viele Züge aus der vaterländischen Geschichte mitgetheilt hat. Jetzt ist er Direktor des öffentlichen Unterrichts und Groß-Archivist des Staates, (ein höherer Posten als der des Archivars). Er hat die Fabeln von LaFontaine, viele Oden von Lamartine, Lieder von Anakreon und Sonnette von Petrarca in sehr schöne Rumänische Verse übersetzt. Aber in seinen originalen Poesieen besteht sein größter Ruhm, und ich kann nicht umhin, hier ein Gedicht von ihm in einer Uebersetzung beizufügen.

Ode an Italien. 1812.

Ich begrüße euch, des alten Auisoniens schöne Küsten,
Von zwei Meeren umgeben, vom Apenin durchfurcht,
Wo nahe beim grünen Lorbeer der Friedensölbaum wächst,
Wo die Blume nicht verschwindet unter stets heiterem Himmel,
Wo stolze Andenken befehlen und vor die Erinnerung führen
Tausend Bilder des weltherrschenden Volkes.

Ich begrüße euch! . . . denn wer kann ohne Ehrfurcht und Rührung
Diesen Staub, das Grab der Heroen mit Füßen treten,
Welche während eines Tausend von Jahren im Siegen verharret sind
Und heute noch leben durch ihrer Tugenden Werk und durch ihre Reden,
So daß, unter welchem Namen es seyn mag, niemals
Glorreicheres oder Gewaltigeres, seit Menschen die Erde bewohnen, gelebt hat.

In des Tibers Ebene gelagert ist Rom wie ein Berg,
Von zerkrümmerten Palästen und Gräbern gebildet.
Unter ihnen erhebt seine alte Stirn das Capitol,
Das von den Barbaren und von der Zeit verschont worden ist.
Dort erblickt man ein Volk von Statuen, Meisterstücken des Phidias,
Die Rom's und Griechenland's Ruhm durch ihren Anblick verkünden.

Zwischen Tempeln, Obeliskten und gestürzten Säulen
Erhebt sich, wie ein eiserner Thurm, noch unversehrt die Säule Trajan's ;
Auf dieser erblicke ich, wie der Ister sich der Legion Jassia unterwirft,
Wie des Decebalus Krieger mit seinem Vaterlande stirbt,
Und wie im verwüsteten Dacien ein neues Volk sich niederläßt,
Dem Sprache, Gesetze und Name der Römer den Ursprung verdanken.

Ist in dem Walde die alte Eiche vor Alter gestorben,
So wachsen aus ihrer befruchteten Erde tausend schöne Blumen hervor ;
So auch sind nach dem Falle von Rom, in ausgefuchtesten Schönheit,
Gleich neuen glänzenden Gestirnen, Aristot, Raphael,
Galileo, Columbus Italien geboren, und ihrem Genius
Spendet die Welt, wie den Tagen der Vorzeit, einen ununterbrochenen Tribut.

In diesen Garten Europa's, wo das Wort so süß ist,
Wo die Malerei und der Wohlklang unterworfen und bezaubert haben
Die Fürsten und die Sklaven der Erde, die stets sich dort versammeln
Von Norden und Westen, voll von der Bewunderung Leidenschaft,
Kommt ein Römer von Dacien zu seinen Vorfahren, um zu unarmen
Die Asche ihrer Gräber und um ihre Tugenden zu lernen.

Auch Herr Eliade, Redacteur des Rumänischen
Couriers, welcher zu Bukarest erscheint, nimmt einen
der ersten Plätze unter unseren Dichtern ein. Er ist bis
jetzt durch gute poetische Uebersetzungen Französischer
Werke bekannt, indem er namentlich Lamartine's Mé-
ditations und Racine's Phädra dem Publikum mitge-
theilt hat; jetzt beschäftigt er sich mit einem großen na-
tionalen Gedicht, dessen Hauptheld Michael der Tapfere,
Fürst der Wallachei, ist, der im 17ten Jahrhundert ge-
lebt hat.

Der Moldauische Bojar Stamati hat viele schöne
Poesieen gedichtet, von denen etliche in Jassy gedruckt
worden sind. Eines von seinen schönsten Gedichten ist :
Der Rumänische Soldat und Stephan der Große.

Nach ihm verdient die nächste Erwähnung Christo-
wergi, ein junger Adjutant des Fürsten der Moldau,

welcher, von der Liebe zum Vaterlande begeistert, eine von den schönsten Oden, die in der Rumänischen Sprache vorhanden sind, verfaßt hat, sie heißt: Ode an die Ruinen von Niamţu“ (Niamţiu).

Der Wallachische Bojar Johann Bacarescu, mit dem Beinamen Anakreon der Rumänen, hat außer seinen originalen Poesieen mehrere Bücher von Tasso's befreitem Jerusalem übersezt. Jedoch ist er als Dichter nicht so bedeutend als der verdiente Moldauische Postelniku oder Minister der auswärtigen Angelegenheiten, Beldimann, der zwei Jahre nach der Griechischen Revolution von 1821 gestorben ist. Er hat viele Französische Werke und namentlich Tragödien in Rumänische Verse übersezt. Z. B. den Orest von Voltaire, und selbst die Odyssee und die Iliade nach dem Griechischen Original, welche letztere Werke leider noch nicht gedruckt worden sind. Er hatte auch ein großes Gedicht über die Revolution von Ipsilanti von 1821 verfaßt; aber da sich noch am Türkischen Hofe manche Personen befinden, die in demselben eine schlechte Rolle spielen, so haben die Erben des Dichters für gut befunden, zu beschließen, das Gedicht erst nach dem Tode derselben drucken zu lassen. Derselbe Verfasser hat auch eine malerische Reise in die Karpathen geschrieben.

Außer diesen Dichtern ersten Ranges besitzen wir noch viele andere von untergeordnetem Werthe, die wir, der Kürze halber, mit Stillschweigen übergehen.

Was die dramatische Poesie betrifft, so haben die Rumänen keine originale Stücke; alle sind Uebersetzungen von Racine, Voltaire, Molière, von einigen kleinen Stücken von Florian und Geyner (1) und Moses von Chateaubriand; einige Tragödien von Sophokles und

(1) Unstreitig ist hier der „Tod Abels“ gemeint, der wohl auch erst durch das Medium des Französischen den Weg in das Rumänische gefunden hat.

Gurypides sind auch übersezt. Gegenwärtig befindet sich in der Wallachei eine Romänische Schauspieler-Truppe, welche zu der Hoffnung berechtigt, daß man bald auch originale Romänische Schauspiele aufführen wird, denn bis jezt existiren nur zwei Akte in Manuskript von einem Original-Schauspiel in Versen, mit dem Titel: Stephan der Große, Fürst der Moldau, und ein kleines Vaudeville, die Soldatenfeste, welches von einigen Moldauischen jungen Edelleuten an dem Namenstage des Fürsten der Moldau auf dem Theater zu Jassy aufgeführt worden ist. Der Aga Maki hatte zwar eine Tragödie geschrieben, Michael, der Held der Romäner, aber das Manuskript ist nebst zwei anderen aus dem Französischen übersezten Tragödien, Azire und Saul, einer Geschichte des Römischen Kaiserthums und einem Kursus der Mathematik, in der großen Feuersbrunst zu Jassy 1827 verbrannt.

Die periodische Literatur ist sehr unbedeutend, indem nur vier Zeitschriften erscheinen: 1) Der Romänische Courier, eine politische und literarische Zeitung, welche, von Gliades redigirt, zwei Mal die Woche ausgegeben wird. 2) Die Romänische Bibliothek, ein literarisches Jahrbuch, erscheint unter der Redaction von Karakalecki in Transsilvanien zu unbestimmten Zeiten. 3) Die Romänische Biene, redigirt von dem Aga Maki, erschien bis 1836 in Jassy zwei Mal die Woche. Es war ein Französisch-Romänisches, politisches und literarisches Blatt; sie wird bald wieder von neuem zu erscheinen anfangen. Endlich 4) das offizielle Blatt der Moldauischen Regierung, welches alle Gesetze und Befehle enthält. — Außer diesen Zeitschriften erscheinen jährlich etwa zwölf Almanache in Romänischer Sprache, welche Gedichte und prosaische Aufsätze verschiedenen Inhalts bringen.

Die Bücher für das Kriegswesen, die wir haben, sind hinreichend für die wenigen regulirten Truppen

unseres Landes. Diese Bücher, welche zur Ausbildung der Infanterie wie der Kavallerie bestimmt sind, sind aus dem Französischen und Russischen übersetzt und 1833 zu Bukarest gedruckt.

An Elementar-Büchern für niedere Mathematik, für Rhetorik, für den ersten Unterricht in der Jurisprudenz, für die Naturgeschichte, für die geographische Wissenschaft, für die Griechische, Lateinische, Französische und Deutsche Sprache fehlt es nicht; sie sind meistens in Jassy und Bukarest gedruckt, wo sich die großen Gymnasien und die Rumänische Akademie befinden.

Wir besitzen auch viele gute Werke, sowohl über allgemeine Geschichte als für einzelne Völker, aber sie sind meistens Uebersetzungen aus anderen Sprachen, die ich, da hier nicht ein Bücherverzeichnis gegeben werden soll, nicht einzeln nennen werde. Aber populaire Bücher sind geworden: die Geschichte von Napoleon und von Mentchikof; die Thaten des großen Kaisers wie des großen Ministers sind allen Rumänern bekannt und werden von Mund zu Mund wie Märchen fortgepflanzt.

In dem belletristischen Fache haben wir außer den Uebersetzungen mancher guten Werke der übrigen Europäischen Nationen auch einige originale Satiren, die viel schönes enthalten. Z. B. die Wahrheit und die Lüge, von einem anonymen Verfasser.

Aber was den Kern unserer nationalen Poesie bildet, sind die Balladen und die Volkslieder. Es giebt unter ihnen einige, die den besten Dichtern keine Schande machen würden; und die interessantesten sind folgende: der Tod Chandjerlis, Fürsten der Wallachei, die Eroberung der Festung Chotin, der Tod Ghikas, Fürsten der Moldau u. s. w.

Was die Volkslieder betrifft, will ich hier anführen, was ein Deutscher Schriftsteller sagt:

„Auf Stephanowiz hat durch seine Serbischen

Volkslieder die Aufmerksamkeit des gebildeten Europa erregt; manche Blicke wandten sich unwillkürlich nach dem düstern Norden, und bald überzeugte man sich, daß die heilige Flamme der Poesie auf schneebedeckten Felsen und unter ewig unwölktem Himmel nicht verglühe; sondern daß ihr Alles belebender Odem auch die schwermüthigen Herzen der Nordländer mit heiliger Gluth durchhauche. Noch mancher kostbare Edelstein liegt in den tiefen Schachten der Karpathischen Urgebirge vergraben; noch manche duftende Blume blüht und verblüht auf den gesegneten Fluren der Bukowina ungelesen, unbeachtet, sehnsüchtig dem Augenblicke entgegenharrend, da auch ihre Sonne sich heben und deren Strahl Blume und Stein mit leuchtenden Farben beglänzen wird.“

„Die Wallachische Sprache, wie sie durch die ganze Bukowina gesprochen wird, ist eine Tochter der Lateinischen. Der Umstand, daß die Wallachen sich der Slavischen Buchstaben bedienen, erregte manche Zweifel an dieser Verwandtschaft; doch alle Gründe dieser Art ließen sich leicht widerlegen. Schon der Umstand, daß die Wallachen sich seit undenklichen Zeiten *Romäni* (1) und ihre Sprache *limba romanésca* benennen, und die auffallende Aehnlichkeit beider Sprachen scheint jeden Zweifel zu benehmen. Ueberdies ist bekannt, daß die Moldau, zu der die Bukowina früher gehörte, und die Wallachei Römische Kolonien waren. Die Verbindungen, in denen sie mit den Ungarn, Illyriern (von welchen sie die Schriftzeichen zu ihrem Gottesdienst entlehnten), Griechen und Türken standen, bereicherten ihre ursprünglich äußerst arme Sprache mit vielen neuen Ausdrücken. Durch Zartheit und Wohlklang ausgezeichnet, scheint sie zum Gesang geschaffen, und was die Süße und Weich-

(1) Ich habe die Orthographie der Romänischen Wörter verbessert.

heit anbelangt, kann sie fast der Italienischen zur Seite gestellt werden. Das Volk fühlt es und sehnt sich beständig nach Sang und Klang. Kaum erscheint ein neues Lied, so durchtönt es mit Blitzschnelle das ganze „Gottgesegnete Land“ (Bogdana, wie es die Wallachen nennen), und dieselben Lieder, die bei der Begleitung der Guitarre von den glühenden Lippen einer reizenden Moldauerin sich ergießen, ertönen sehnsuchtsvoll bei den melancholisch-schmelzenden Horn-Akkorden in den niederen Hütten der Bauern, auf den kahlen Felsenspitzen und durch Steppen, beim matten Scheine des aufsteigenden Halbmondes, oder verklingen im Rauschen Nordischer Stürme. Die meisten dieser Lieder sind Erzeugnisse des romantisch-poetischen Geistes des gemeinen Volkes, vor allen der Hüter der Gestüte und der Heerden. Unter freiem Himmel werden Lieder der Liebe gedichtet, und der Anblick majestätischer Naturscenen weckt den Funken der Poesie und facht ihn zur Flamme an. Wenn mit dem herannahenden Winter die Hirten mit den Heerden in die häuslichen Umzäunungen zurückkehren, bringen sie gewöhnlich einen reichen poetischen Schatz mit. Viele dieser Lieder verdanken ihren Ursprung der glühenden Phantasie geistreicher und gebildeter Bojarinna's; so ist das herrliche Lied: *din ciasul dispartirei*, von einer Fürstin gedichtet, eines der schönsten Liebeslieder aller Sprachen. Liebesklagen sind der gewöhnliche Gegenstand ihrer Poesie; doch auch wichtige, auf seine poetische Existenz Bezug habende Ereignisse begeistern den sanglustigen Wallachen mit dichterischem Feuer. So hat man manches schöne kräftige Lied aus den Zeiten des Aufstandes des Wallachischen Hospodars Brankowanu, und das zart, düstere Lied des fliehenden Hetärenisten: *Nui, nui, nádejde, nui*, kann als Seitenstück zu der himmlischen Hymne des Theßaliers *Niga: Δούτε παίδες τῶν Ἑλλήνων* angesehen werden. Die höchst einfachen Me-

Iodien haben einen eigenthümlichen Reiz; sie bewegen sich meistens in Molltönen in einem feierlichen Rhythmus sehnsuchts- und empfindungsvoll. — Die Zigeuner, diese Kinder Ostindiens, diese ausgebreitete Rasse der Hindus, überall wuchernde Schößlinge, die bald an den Ufern des Nils als Zauberer und Alms, bald an dem Ganges als Seiltänzer und Bajadere, bald in Aegypten als Schlangen-Anbeter erscheinen, sind auch hier in großer Anzahl. Die von ihnen verfaßten Melodien tragen sie mit ungemeiner Geschicklichkeit und Empfindung vor. Der Name eines Angelo, Giorgi und Suczawa ist weit und breit in der Bukowina bekannt. Die Instrumente, mit denen sie sich beim Absingen der Stenzen begleiten, sind Violinen, Papageno-Pfeifen und eine Art Gitarre, auf der sie mit einem Federkiele spielen (Cobzá). Sind Musik und Poesie die Grund-Akkorde in der Seele, die bei einzelnen wie bei ganzen Nationen in so mannigfaltigen Abwechslungen hervorströmen, so sollen wir auch diesen Tönen der Natur ein aufmerksames Ohr leihen; mit ihrer Hülfe sollen wir bis zur Quelle dringen, aus der sie so reich hervorsprudeln. Dieser Gesang, so einfach und monoton er erscheinen mag, ist stets als ein heiliger Naturhymnus zu betrachten. Fehlt auch dem Gesange des Murdein die Gluth und Frische des Südens, so ist die Sehnsucht danach um so rührender ausgesprochen.“

„Wie oft, wenn dir Mondscheibe den Rücken schneebedeckter Karpathen mit blassem Schimmer übergoß, horchte ich dem Liede eines einsamen Wanderers, der durch die öde Haide in der Stille der Nacht dahintrabte! Wie oft, in dem dunkeln Schatten eines düsteren Eichenwaldes, oder am wärmenden Feuerherde in der Höhle einer Zigeuner-Familie, versenkte mich das geisterhafte Trillern eines alten Schyle in trübes Sinnen. Die schauerliche Erzählung des Griechen in der Cafferia zu Boto-

schani (Botossáni) war von fernen, schwermüthig fallenden Guitarre-Akkorden begleitet.“ (1)

Hier muß noch hinzugefügt werden, daß man auch historische Lieder über verschiedene Fürsten und berühmte Räuber findet, wie über Jamandi, Bujoru, den Sohn der Romänca, u. s. w.

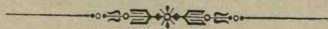
Um einen vollständigen Begriff von dem literarischen Streben der Moldau und Wallachei zu geben, sey es erlaubt, einen kurzen Bericht von den wissenschaftlichen Instituten derselben zu erstatten. In Bukarest und Jassy sind zwei große Gymnasien, in welchen man Unterricht in den alten und neuen Sprachen und in den übrigen Schulwissenschaften ertheilt, zu welchen nicht allein die Mathematik und die Naturgeschichte, sondern auch die Jurisprudenz gerechnet wird. In jedem dieser Gymnasien werden mehr als hundert Söhne von Bojaren und Beamten unentgeltlich erzogen. — Neben diesen beiden Gymnasien ist in der Hauptstadt der Moldau eine große Unterrichts-Anstalt von dem Fürsten Sturdza, 1835, unter dem Namen *Romanische Akademie* errichtet und bestätigt. Die Mitglieder derselben bilden eine gelehrte Gesellschaft und halten regelmäßige Zusammenkünfte; zugleich dient das Gebäude, in welchem diese stattfinden, zu einer wissenschaftlichen Anstalt, in welcher hundert junge Edelleute als Pensionäre leben und größtentheils von Mitgliedern der Akademie unterrichtet werden. In allen übrigen Städten der Wallachei und Moldau und in vielen Dörfern sind Schulen von der Regierung errichtet. Zu diesem Zwecke ist die Einrichtung getroffen, daß jeder Beamte nur neun Zehnthel seines Gehaltes beziehe, und die eine Hälfte des auf diese Weise gewonnenen Zehnthels für

(1) F. F. A. Schneidawind. Taschen-Bibliothek der Reisen; von F. G. Säck. 85tes Bändchen. Nürnberg, 1832.

die Besoldung von Lehrern und die andere für den Druck guter Bücher verwendet wird.

Außerdem besteht als gelehrte Gesellschaft noch in Jassy der Verein für Naturwissenschaften und Medizin, zu welchem die ausgezeichnetsten Aerzte und noch manche andere Gelehrten des In- und Auslandes gehören; er erhält vom Staate wesentliche Unterstützung und steht mit den gelehrten Gesellschaften Württembergs und des Großherzogthum Baden in lebhaftem Verkehr. Das Naturalien-Kabinet oder Museum ist jetzt ziemlich bedeutend und enthält manche seltene Gegenstände, z. B. sehr schöne antediluvianiſche Fossilien, merkwürdiges und der Moldau eigenthümliches Erdwachs, welches wir Französiſch *cire vierge* benennen, u. dgl.

Die hauptsächlichsten Buchdruckereien der Rumänen sind die von Kronstadt, Belgrad und Suczawa, welche als die ältesten zuerst genannt zu werden verdienen; aber bedeutender sind jetzt die in Petersburg, Wien, Ofen, Pest, Hermannstadt, Temeswar, Klausenburg, Jassy, Kloster von Niamzu, Bukarest, Craiowa, Czernowiz, Kiffinow, u. s. w. Nach dieser großen Anzahl von Pressen, welche für die Rumänische Literatur in Bewegung sind, läßt sich darauf schließen, wie weit verbreitet jetzt die Theilnahme für dieselbe ist, und welche Thätigkeit sich darin offenbart.

MOLDOVA ȘI MUNTENIA (1)

Limba și Literatura românească sau valahică (2)

«Le Valaque parlé dans un coin de la Turquie d'Europe, est aussi un débris de la langue romane, qui par son mélange avec le slavon, a adopté une forme toute spéciale, mais qui n'offre que peu de culture et par conséquent peu d'intérêt!!!! (Parallèle des langues de l'Europe et de l'Inde, par F. G. Eichhof. Paris, 1836.)

«Il faudrait regretter la langue moldave, parcequ'elle est la dernière trace de l'inflexibilité du caractère romain. Elle s'est enrichie des mots de toutes les langues du Nord et du Midi, sans changer ni ses anciennes expressions, ni son génie primitif; elle est encore la langue romaine, non celle de Cicéron et du siècle d'Auguste, elle date beaucoup de plus loin. La langue moldave est celle des soldats de Romulus, elle a conservé la dureté de leurs moeurs, et toute la grossièreté de leurs manières. (Le comte d'Hauterive. Tableau de la Moldavie etc. Paris, 1824.)

«Durch (3) Zartheit und Wohlklang ausgezeichnet, scheint sie (die Moldauische Sprache) zum Gesang geschaffen, und was die Süsze und Weichheit anbelangt, kann sie fast der Italienischen zur Seite gestellt werden. (F. I. A. Schneidawind. Taschenbibliothek der Reisen, von I. H. Jäck. 85-stes. Bändchen Nürnberg, 1832.)

Ce deosebire a judecâței!

Din toate țările Europei orientale, Moldova și Muntenia sunt aproape cele mai puțin cunoscute și totuși aceste principate nu merită în nici o privință

(1) Acest tratat de literatură a fost publicat în 18 Ianuarie 1837 în Lehmann's Magazin și tras în broșuri după cum se vede dintr'o scrisoare a lui Kogălniceanu din $\frac{1}{13}$ Aprilie 1837 și pe care am publicat-o eu în Ateneul Român No. 2 din 15 Februarie 1894.

(2) În Moldova și chiar Muntenia (Valahia) cuvîntul valahic nu este cunoscut. Limba muntenescă (valahică) și moldovenescă este aceeași și se chiamă de cel ce o vorbesc „românească“.

(3) Distinsă prin fineță și armonie, ea (limba moldovenescă) pare a fi creată pentru cântare, iar în privința tonului dulce și mîle mai că poate fi pusă alături de cea italianescă.

o asemenea nepăsare. Istoria acestor țări este plină de fapte eroice, care ar fi putut fi spre onóre chiar Grecilor și Romanilor ; să ne aducem aminte numai de isbândile lui Ștefan-cel-Mare, domnul Moldovei, de curagiul Elenei, muma sa, de întreaga viață a lui Mihai-Vitezul, domnul Munteniei. Guvernele moldovenesc și muntenesc au dat popórelor orientale din Europa cel întâiú exemplu de desrobirea robilor. În Polonia, în Rusia și în alte țări sunt țăranii și până în ziua de azi robi pe când la noi ei cu toții se bucură de starea libertăței încă din anul 1740. De aceeași disconsiderare este lovită și limba română, cu tóte că este o fiică a celei latine și că este vorbită de mai bine de cincǐ milióne de ómeni, căci ea este limba maternă nu numai a Muntenilor și a Moldovenilor, ci ea se mai vorbește încă și în Basarabia, în Bucovina, în Ardeal, în Banatul Temișórei, în Macedonia, Tracia și chiar în mai multe colonii din Ucraina. Trei părți din cuvintele ei provin din latinesce și numai un sfert este compus cu cuvinte din limba slavă, gotică, turcă și grécă.

Mai 'nainte de soborul bisericesc florentin aveau Moldovenii litere latine după exemplul celor-l'alte popóre care ș'au stricat limba lor din cea latină. Atunci însă când, Mitropolitul Moldovei s'a dat la acest conciliú pe partea Latinilor, urmașul său, Teocrist, diaconul lui Marco, Episcopul de Efes, de viță bulgar, ca să stîrpescă din biserica moldovenescă influența Latinilor și ca să ia tinerilor prilejul de a ceti amăgiturile Latinilor, a sfátuit pe Alexandru-cel-Bun ca nu numai să scótă din principatul său pe ómenii alt-fel gînditori în privința religiunei, dar chiar și literile latine să le înlocuiască prin cele cirilice (1).

(1) Cantimir în descrierea sa despre Moldova.

Domnul incuviință acéstă rugămintă a Mitropolitului, puse de se arseră tóte cărțile scrise cu litere latine și porunci că de aci 'nainte să nu se mai întrebuințeze alte litere de cât cele cirilice sau slavone. Cine ar fi călcat acest ordin fu afurisit de Mitropolit; ba se arseră chiar privilegiile și chiar documentele cele mai importante după ce fură transcrise cu litere slavone. Muntenii precum și cei-l'alți români imitară pe Moldoveni lepédând și ei literile latine, așa în cât până la finele secolului XVIII se tipăriaă tóte cărțile cu slove cirilice. In anul 1780 publică mai întâiū Gheorghe Șincai și Samuel Klein o gramatică română scrisă iarăși întâiū cu litere latine, în care însă comise multe greșeli în contra ortografieî. Acéstă gramatică se tipări pentru a doua óră sub titlul: *Elementa linguae Daco-Romanæ sive Valachicæ*, per Georgium Sinkay, Budæ, 1805. De la Șincai și Klein încóce s'aū silit mulți învățați ca să scrie în limba românescă iarăși cu litere latine și să publice într'acéstă cărți bune; de pildă, Petru Maior din Diciu St. Martin: *Orthographia Romana sive Latino-Valachica. Dictionarum quadrilinguum* a Rev. D. D. Samuel Klein et Basilio Kolosy, dar cea mai bună lucrare în felul acesta este: *Gramatica Daco-Romana*, studio Ioannis Alexi, Viennæ, 1826, cu tóte că și într'acéstă se găsesc încă câte-va greșeli însemnate. In anul 1830 a publicat Episcopul Bob la Buda un dicționar mare latin-român-ungar, în trei volume. Acum se tipăresc, în Ardeal și Banatul Temișórei, cărțile în genere cu litere latine și Româniî din Muntenia și Moldova aū început și ei a urma după exemplul fraților din Transilvania, excepțiune fac numai încă Româniî din Macedonia și Tracia care se servesc la scriere de literile greci.

Spre a arăta asemănarea limbei române cu cea

italiană lăsăm să urmeze aci cele întâiu opt versuri din Orlando furioso în italianesce și cu traducerea română.

Canto primo.

Le donne, i cavalier, l'arme, gli amori,
Le cortesie, l'audaci imprese io canto,
Che furo al tempo, che passaro i Mori
D'Africa il mare, e in Francia nocquer tanto,
Seguendo l'ire, e i giovenil furori
D'Agramente lor re, che si dié vanto
Di vendicar la morte di Trojano
Sopra re Carlo, imperator Romano.

Cântecul ánteiu.

Dómne-le, cavaleri-i, arme-le, amori-i
Curtesie-le, îndrâznețe-le întreprinderi io cântu,
Que furó in tempu-l, quând trecuró Mori-i
Mare-a d'Africa si in Francia stricaró atótu
Urmând urgia, si tineresci-le furori
A lui Agramente riga loru quare se lauda
De a respláti mórte-a lui Trojanu
Asupra rigei Carolu impérat Romanu.

Adelung ne-a împărtășit în *Mitridat* al său mai multe «*Tatul Nostru*» în românesce din diferite provincii, dar dintre aceste nici unul fără greșeli mari; unele conțin multe cuvinte false, altele sunt fără exactitate ortografică. Urméază aci dar unul scris după ortografia usitată acum: Tatá nostru quarele esci in ceruri sántiască se numele túu, vie împărăția ta, fie voia ta precum in ceriu si pe páméntu. Páneá nós-trá quea de pururea dane noé astádi si ne értá gressalile nóstrá, precum si noi értám gressitiloru nostri, si nu ne duce pre noi in ispitá, qui ne isbávesce de quel reu.

Cuvinte gotice saũ germane sunt fôrte puține in limba română de exemplu *Becher*, *Bachar* saũ *Pachar*; *gelb*, *galben*; *Panzerträger* (*Curassier*) *panzeru* etc.

Cuvinte grecesci conține limba română un mai mare

număr: παιδευσis, pedépsă; κωβέρνησις, chivernisire; βλασφημιῶ, blestem etc.

Turcesci sunt: aferim, bravo; alai, Gefolge; odae, Zimmer.

După cele latine, în limba română, cuvintele slave se găsesc în cel mai mare număr. Sluga, Diener; pricestanie, die Communion; blagoslovit, gefegnet.

* * *

Încă înainte de secolul XI se găsesc unele documente mici scrise românește și bibliotecile monăstirilor păstrează multe cronică vechi, încă necunoscute până acum. S'aŭ găsit asemenea hrisové de la domniî moldoveni și munteni încă din secolele XIII și XIV. Cea întâiŭ carte tipărită în limba română însă este o Cazanie sau carte de rugăciune, editată de judele Brașovului, luteranul Cristel Lucaciŭ, apărută la Brașov în Transilvania în 1580. Afară de această Cazanie, de cronică și încă câte-va puține alte scrieri, celelalte cărți ce aŭ apărut în Ardeal, în Moldova și în Muntenia de la conciliul florentin încôce aŭ fost redactate și tipărite slavonesce. Chiar liturghia se slujia în limba acesta, pe care n'o înțelegiaŭ nici preoții nici poporul. De abia în anul 1643 cărțile bisericesci se traduse iarăși în limba română.

Gheorghe Racoți, principele Ardélului, îmbrățișase credința evanghelică care pe atunci era primită de o mare parte din Ungaria și de toți sașii din Ardél, și fiind-că el dorea ca și Româniî din principatul său să urmeze exemplul său, impune decî pentru a ajunge la acesta a se traduce cărțile bisericesci din slavonesce în românește. El înființă în Alba-Iulia o tipografie română și însărcină cu traducerea cărților pe Simeon Ștefan noul episcop ales al Româniilor.

dându-i un privilegiu în care se găsește următoarele cuvinte: «*Quod sacrosanctum Dei verbum juxta sacros Bibliorum codices tam Dominicis, quam aliis diebus festivis in Ecclesiis suis tum ad funera, tum vero alibi ubicumque locorum desiderabitur, vernacula sua lingua praedicabit, praedicarique per quosvis alios quoque pastores procurabit ac faciet.*» (1)

Acest pas a fost o îmboldire pentru Moldoveni și Munteni. Vasile Lupu, domnul Moldovei, porunci de asemenea în anul 1648 a se face slujba în biserici în limba română, iar în anul 1697 urmară și Muntenii acest exemplu.

O dovadă că Românii s'aș ocupat cu literatura, ori de câte ori nu erau împiedicați într'acésta prin răsbóie externe sau prin apésarea tiraniei, constă într'aceia că ei încă din timpuri fórte vechi au avut în limba lor mulți codici de drept. Colecțiunea cea mai veche de legi este o carte canonică și politică a Românilor, despre care ne vorbesce abatele Pray în cartea sa: «*Dissertationes historicae criticae in Annalibus veterum Hunnor etc.*» Dissert. 7, § 3, pag. 139. Ea este tradusă din grecesce în românesce și din acésta în latinesce; în ultima editură pórtă titlul: «*Regula legis voluntati divinae accomodata.*» Nu se scie când s'a tradus românesce acésta colecțiune de legi a lui Ión Comnénul care a domnit de la 1118—1143, dar este însă de presupus, că acésta s'a întîmplat mai înainte ca Muntenia și Moldova să fi existat ca principate și pe când erau încă supuse împératului bizantin, așa dar pe la finele secolului

(1) Atât duminicile cât și în alte zile de sêrbători, la inmormintări cât și în alte locuri unde s'ar cere, va predica în limba sa maternă, în toate bisericile sale, cuvîntul sfînt al lui Dumnezeu după cărțile sfînte ale Bibliei și că va îngriji și va face ca să se slujescă așa și de către toți cei-alți preoți.

XII saŭ pe la începutul secolului XIII. Traducțiunea română a acestor legi este acum foarte rară de ôrece ea nu a existat de cât în manuscript.

În anul 1401 Alexandru-cel-Bun, domnul Moldovei, întocmi o colecțiune de legi după Basilicale și o destină pentru principatul său. Acest codice fu preiucrat în românesce din porunca lui Vasile Lupu și tipărit la Sucéva în anul 1646. Pomenitul domn, unul din cei mai mari bine-făcători ai Moldovei, înființă în Sucéva o mare tipografie română, în care s'aŭ tipărit tôte cărțile bisericesci, colecțiunea de legi și alte scrieri. Acéstă tipografie fu strămutată mai târziu la Iași. Codicile Basilian nefiind prea răspândit, Alexandru Moruzi porunci lui Toma Iarrhas în 1804 să traducă «Harmoniopolus» în limba țarei, iar Domnul Calimah care voia să dea tuturor lucrurilor în Moldova o croială grecescă saŭ mai bine și fanariotică porunci a se face un codice nou pe grecesce, care se tipări cu mare lux în Iași la 1816 sub titlul : *Κόδεξ πολιτικός τοῦ πριγκιπάτου τῆς Μολδαβίας*. Un exemplar din acest codice fu trimes Universității din Oxford prin Consulul general engles, M. Wilkinson.

Și Matei Basarab, Domnul Munteniei, întocmi în anii 1633—1644 o colecțiune de legi pentru țara sa, iar în timpuri mai noi, Domnul Caragea urmază pilda lui Calimach revizuind legiuirea. În timpul ocupațiunei Moldovei și Munteniei de către armatele ruse se institui un comitet compus de patru boieri moldoveni și de patru munteni sub președința consilierului de stat rus Minciaki, cu misiune de a elabora o constituție pentru poporul moldo-român. Membrii moldoveni din acest comitet erau G. Catargiu, C. Conachi, C. Pașcanu și M. Sturdza, actualul domn, iar cei munteni erau G. Filipescu, A. Vilara, G. Băleanu și

St. Bălăceanu. Acastă adunare ținut în întâia ei ședință în București la 29 Iulie 1829, iar poporul român la închiderea sesiunii în 1830 se alege cu o constituțiune liberală; se înființă în amîndouă principate o adunare generală extraordinară sau o cameră de deputați, care este compusă din marii proprietari rurali și se adună în capitală în fie-care an timp de trei luni. Dispozițiunile comitetului, numit *Regulament organic* își căpătau întăritura de la Cameră, de la împăratul Rusiei și de la Sultan.

În anul 1833 Camera deputaților din Moldova simți nevoia unei noi colecțiuni de legi în limba română; ea însărcină cu acesta pe prea stimatul ministru de justiție Costachi Sturdza; codicele lui Calimah fu tradus și aprobat după multe modificări, de Cameră și apoi tipărit în folio în Iași la 1834.

În cât se atinge de istoriografia națională nu au Românii o însemnată lipsă în această ramură a literaturii. În Ardeal, în Muntenia și în Moldova se găsesc o mulțime de cronică române din deosebite vremi, din care cele mai vechi datéză din secolul XIII și se chiamă cu numele sêrbesc *letopisețe* adică cronică. Autorii lor sunt cei mai mulți necunoscuți. Afară de aceste letopisețe Moldovenii au trei mari istorici vechi, între cari cel mai vechi este marele vornic Urechi. El trăi pe la finele secolului XVI, dar din nenorocire scrierea sa a rămas până acum încă tot manuscris. De Peyssonnel vorbește despre acest scriitor în cartea sa: *Observations historiques et géographiques sur les peuples barbares qui ont habité les bords du Danube et du Pont Euxin*. Paris, 1765. După Urechi urméză logofêtul Miron Costin, care a trăit cam în jumătatea a doua din urmă a secolului XVII. Istoria sa despre Moldova începe ca și cronică lui Nestor, de la Adam și se termină la anul 1660.

cu domnia domnului Ștefăniță, fiul lui Vasile Lupu. Scrierea sa este un manuscript în folio mare, de 460 file.

Dimitrie Cantimir, Domnul Moldovei, care este cunoscut de întreaga Europa a scris de asemenea o istorie a Moldovei, care a fost tipărită de abia la începutul acestui secol în Iași. Scrierile sale cele-l'alte în limba română sunt următoarele:

1. Lumea și sufletul, tipărită în Iași în limba greacă și română. 2. Istoria celor două neamuri Brâncoveanu și Cantacuzin în manuscript. 3. Introducerea la muzica turcă (manuscript).

Cantimir care s'a născut la 1673 și a murit la 1723 a scris multe alte scrieri în limbă străine.

1. Istoria înfloririi și decadenței Imperiului otoman, scrisă latinesce și tradusă în franțuzește de abatele de Jonquières și tipărită la Paris în 1743 în patru volume. Ea este cea mai bună istorie a Turciei după aceea a d-lui de Hammer. 2. Sistemul său bazele credinței mahometane tipărită în folio la Petersburg în limba rusă la 1722 și dedicată împăratului Petru cel-Mare. 3. Starea actuală a Moldovei în latinesce, tradusă nemșese de dr. Büsching și tipărită în anul 1771 în Francfort și Lipsca sub titlul «Descrierea Moldovei». 4. Istoria creațiunei, manuscript latinesce cu însemnarea «Theologo-Physica». 5. O carte de cântecii musicale turcesci în quarto.

O istorie a Moldovei și Munteniei, prelucrată în grecesco cu de-amăruntul de grecul Dionisiu Fotino a apărut la Viena în 1818 în 3 volume sub titlul: *Ἱστορία τῆς πάλαι Δακίας τὰ νῦν Τρανσυλβανίας, Βλαχίας, καὶ Μολδαβίας, παρὰ Διονυσίου Φωτεινοῦ*. Ea este istoria Daciei cea mai completă ce s'a tipărit până ađi.

Un óre-care George Vida publică acum în Iași o

istorie a Daciei veche și nouă, care a fost scrisă de un autor mort de mult, al cărui nume însă îmi scapă din memorie. Acastă lucrare este rodul unei munci de trei-deci ani și se ȳice a fi un cap de operă de scriere istorică. Deja a apărut în Iași ediția a doua a unei cărți naționale foarte bune, acesta este istoria originii Românilor în Dacia, de Petru Maior din Diciu St. Martin, tipărită întâiu în Buda la 1812.

Antichitățile romanilor de Damaschin T. Bojinca, 2 volume, Buda 1832 ne dă o descriere comparativă a moravurilor romane cu ale românilor de astăzi dar într'un stil puțin îngrijit. Grigori Pleșoianu, profesor în Bucuresci, și-a câștigat multe merite pentru literatura română traducând și compunând mai multe scrieri. În scrierea sa: «Cele d'întăiu cunoscințe ale tinerimei», (Bucuresci 1824), ne dă între altele o ochire interesantă asupra istoriei și geografiei Munteniei și Moldovei.

Două cărți și-au căpătat în întręga țară română un mare renume, anume: Istoria lui Alexandru-cel-Mare, din care s'a făcut un eroū supra-natural și minunat de îndrăzneț și ale cărui fapte fără nici o privire la șirul lor sunt înșirate într'un mod aventuros cu un amestec cutezător de adevăr și fantasie poetică.

Găsim într'insa de exemplu povestit că Alexandru a asediat Atena cu tunuri, că învăța spaltirea ca copil, că îndrăsnea a se apropia de raiū și cum se duse de aci în iad (1). Acasă carte este foarte atrăgătoare fiind-că se găsesc descrise în ea multe moravuri românesci, ea este compusă cam aproape de

(1) Fabule de felul aceste asupra lui Alexandru-cel-Mare există, precum este cunoscut și prin alte țări și în alte limbi. Tote națiunile de la Indian și până la columnele lui Hercul au investit în tote timpurile pe eroul macedon în mituri aventurose. Printre cele mai aventurose este de sigur povestirea lui Pseudo-Iosefus.

o sută de ani, dar numele autorului nu este însemnat pe titlul cărții. Ea se găsește în mâinile tuturor Românilor cari știu, ceti și se retipăresce mai în fiecare an, ea și merită acest interes din cauza frumoasei simplități a gândirii, a modului de privire poetic și naiv care se găsește mai ales în epizode.

A doua carte națională este istoria frumosului Arghir și a frumoasei Elena cu părul de aur sau alegoria cuceririi Daciei de Traian. Acastă mică poemă împărțită în patru cărți și scrisă în versuri de opt silabe, este o imitațiune după cea ungurească. Ea conține multe lucruri frumoase; autorul ei este un ardelen, Ion Bărac. O a treia scriere mică, care a căpătat de asemenea o mare popularitate este un dialog versificat între un bărbat bețiv și nevasta sa.

Dar din toate genurile literaturii române poesia este cea mai bogată. O traducere a psalmilor în versuri de Dosoftei, Mitropolitul Moldovei, care a trăit în secolul XVII este un adevărat cap de operă de versificare.

Poesiile lui Aga G. Asachi, membru al Academiei din Roma, Iași 1836. Acest Aga Asachi și-a făcut studiile sale în Italia și în Germania, este cel mai mare poet al Românilor din cei ce trăiesc. El era înainte redactorul *Albinei românești*, un ziar româno-frances în care a istorisit multe întâmplări din istoria națională. Acum el este directorul învățămîntului public și mare archivist al Statului, (un post și mai mare de cât acel al archivarului). El a tradus în foarte frumoase versuri românești fabulele lui Lafontaine, multe ode de ale lui Lamartine, cântece de ale lui Anacreon și sonete de ale lui Petrarca, dar renumele său se întemeiază pe poeziile sale originale, și eu nu mă pot opri a lăsa să urmeze aci o poezie a lui în traducere.

Către Italia 1812.

Vă urez frumoșe țărături ale Ausonieî antice,
Conjurate de mări gemeni, împărțite d'Apenin,
Unde lângă dafin verde creșce olivul cel ferice,
Unde flórea nu se trece sub un ceriú ce 'i tot senin.
Unde monumente mândre a lumei domnitórei giute
Inviază mií icóne la aducerea aminte.

Vă urez!... că cine póte fără sevas și umilintă,
Acea pulbere să calce, al eroilor mormént?
Ce în curs de ani o mie aú stătut în biruință,
Ș'astăđi vii sunt prin exemple de virtute și cuvént,
Incát, în aseménare, nu aú fost sub orí-ce nume
Mai măreș nimic, nici trainic, de când omul este 'n lume.

Pe al Tibrului șes Roma tăbărătă 'i ca un munte,
Din palaturí surupate și morménturi adunat,
Între care Capitolul o cărunță 'naltă frunte,
Ce de barbari și de timpuri cu respect i s'aú păstrat,
Unde un popor de statui, a lui Fidiás urzire
Vénta Greciei ș'a Romei imi arată la privire.

Între sfărămate temple, obelisce și colóne,
Ca un turn de fer întréga stă colóna lui Traian;
Pe ia vėd Istrul să pleacă Iasienei legheóne,
Cum cu patria sa pere al Decebalului óstén.
Și cum în deșarta Dacie popor noiú să 'n temeiază,
De unde limba, legi și nume al Románilor derază.

Când în codru, vechiú stejarul aú rėpus de bătránețe
Din a sa mánósă țárnă cresc plăcute floricele,
Așa dup'al Romei paos, în alese frumusețe
Răsărit-aú noi luceferi prin Ariost și Rafaele,
Galileú, Columb ș'Italiei, că prin genia lor luce,
Că'n vechime, lumea astăđi necurmat tribut aduce.

În grădina asta Europei, unde rostul dulce sună,
Zugrăveala ș'armonia prin un farmec au supus
Pe ai lumei domni și sclaviú, cari pururea s'adună,
Plini de dorul ammirărei de la Nord și de l'Apus,
Un Român al Dacei vine la strămoși ca să sărute
Tárna de pe a lor morménturi și să 'nvețe a lor virtute!

Și d-l Eliade, redactorul Curierului românesc, care apare în Bucuresci, ocupă unul din cele dintăiú locuri între poeții noștri. El s'a făcut cunoscut până acum prin bune și poetice traduceri din scrieri franceze mai ales prin publicarea, *Meditațiunile lui La-*

(1) Veđi Poesii a lui aga G. Asaki. Ediț. princėps. Iași, 1836 fila 11.

martine și *Fedra lui Racine*; Acum se ocupă cu o mare epopee națională al cărui principal eroi este Mihaï-Vitezul, domnul Munteniei, care a trăit în secolul XVII.

Boerul moldoven Stamati a făcut multe poezii frumoase din cari unele au fost tipărite în Iași. Una din poeziile lui cele mai frumoase este: «*Ostașul român și Ștefan-cel-Mare.*»

După dînsul merită îndată mențiune Hrisoverghi, un tîner adjutant al domnului Moldovei, care însuflit de dragostea Patriei, a compus una din odele cele mai frumoase din cîte sunt în limba română, ea se chiamă: «*Oda la ruinele cetăței Némțul.*»

Boerul muntén, Ión Văcărescu, poreclit Anacreonte Românilor, afară de poeziile sale originale a tradus mai multe cărți din Ierusalimul eliberat a lui Tasso. Cu toate acestea, ca poet, el nu este așa de însemnat ca meritosul moldoven, postelnicul său ministrul afacerilor străine, Beldiman, care a murit doi ani după revoluția grecască din 1821. El a versificat românesce multe scrieri franceze și mai ales tragedii. De exemplu pe Orest a lui Voltaire, și chiar Odisea și Iliada lui Omer după originalul grecesc, care, scrieri din urmă, din nenorocire, nu sunt încă tipărite. El a făcut și o mare poemă despre revoluția lui Ipsilante din 1821, dar fiind-că se găsesc încă la Curtea turcască unele persoane, cari joc într'însa un rol urit, așa dar au socotit de o cam dată mai bine moștenitorii poetului și au hotărît a nu se publica poema decât numai după mórtea acestora. Același autor a mai descris și o călătorie pitorască în Carpați.

Afară de acești poeți însemnați mai avem mulți alții de valoare mai inferióră, pe cari, din lipsă de spațiu, îi trecem cu tăcerea.

În ce privesce poesia dramatică, Româniî nu au

scrieri originale; toate sunt traduceri din Racine, Voltaire, Molière și din unele bucăți mici din Florian și Gessner (1) și Moise de Chateaubriand; câte-va tragedii de Sofocle și Euripide mai sunt traduse. Acum se află în Muntenia o trupă română de actori, care dă speranță că în curînd va juca și spectacole originale române, căci pînă acum există numai în manuscris două acte în versuri dintr'o piesă originală sub titlul «*Ștefan-cel-Mare, domnul Moldovei*» și un vodevil mic «*Serbările ostașilor*» care s'a reprezentat în teatrul din Iași de câțiva tineri boieri moldoveni în ziua onomastică a domnului Moldovei. Adevărat că Aga Asachi a scris o tragedie «*Mihail, eroul Românilor*» dar acest manuscris a ars în incendiul cel mare din Iași la 1827.

Literatura periodică este foarte neînsemnată de oarece nu apar de cît patru reviste: 1. «*Curierul Românesc*», diar politic și literar redactat de Eliade și care apare de două ori pe săptămână. 2. «*Biblioteca Românească*» anuariu literar, care apare în mod neregulat în Transilvania, sub redacția lui Carcalechi 3. «*Albina Românească*» redactată de aga Asachi, apărut în Iași pînă la 1836 de două ori pe săptămână; era o fîie franco-română, politică și literară, în curînd ea va începe să reapară din nou. In fine 4. Fîia oficială a guvernului moldovenesc care conține toate legile și ordonanțele. Afară de aceste reviste apar vr'o două-spre-zece calendare în românește, cari conțin poezii și compozițiuni prosaice cu conținut variat.

Cărțile militare ce avem sunt îndestulătoare pentru puștinile trupe regulate ale țării noastre. Aceste cărți destinate pentru instrucțiunea infanteriei și cavaleriei sunt

(1) Nedisutabil este vorbă de «*Mórtea lui Abel*» care de abie și tot prin intermediul limbei francesă a trecut în cea română.

traduse din franțuzesce și rusesce și tipărite în București la 1833. Cărți elementare pentru matematica inferioară, pentru retorică, pentru primile noțiuni de jurisprudență, pentru istoria naturală, pentru geografie, pentru limba grăcă, latină, franceză și germană nu lipsesc, cele mai multe sunt tipărite în Iași și București, unde se află gimnasiile cele mari și Academia românească.

Mai posedăm și multe lucrări bune, atât despre istoria universală cât și despre unele popore în special, dar cele mai multe sunt traduceri din alte limbi pe cari eă însă nu le voi numi una câte una, de órece aci nu este vorbă de un inventar de cărți. Istoria despre Napoleon însă și despre Mencicof aă devenit cărți populare; faptele acestui mare împărat precum și cele ale marelui ministru sunt cunoscute de toți Români și se transmit din gură în gură ca poveștile.

În ramura beletristică avem, afară de traducerile unor scrieri bune ale celor-lalte națiuni europene și câte-va satire originale, cari conțin mult frumos. D. e. «Adevărul și minciuna», de un autor anonim.

Dar ceia ce este sîmburele poeziei noastre naționale sunt baladele și cântecele populare. Sunt unele între ele care n'ar face rușine celui mai bun poet, iar cele mai interesante sunt următoarele: «*Mórtea lui Hangerliu, domnul Munteniei*», «*Cucerirea cetățuei Hotinului*», «*Mórtea lui Ghika, domnul Moldovei*» ș. m. d.

În ce privesce cântecele poporane voi cita aci ceia ce dice un scriitor german: «Vuc. Stefanovică a atras atențiunea Europei culte prin cântecele sale poporane sêrbesci, privirile se îndreptăză fără voie spre Nordul cel posomorit și îndată se convinge că sfînta flacără a poeziei nu se stinge pe stâncile omătóse și de sub cerul cel pururea înourat, ci că suflarea eă de viață dătătoare animă cu focul eă sacru inimile melancolice

ale locuitorilor nordici. Încă zac multe comori prețioase îngropate în straturile adânci ale Carpaților străvechi, multe flori mirositoare încă înfloresc și se scutur pe bine-cuvântatele câmpii ale Bucovinei, nevădute, neobservate așteptând cu dor momentul când și sora ele se va ridica și ale cărui raze vor lumina flori și pietre cu colorii strălucitoare.

«Limba românească, așa precum se grăește în totă Bucovina, este fiica celei latine. Imprejurarea că Români se servesc de slovice cirilice, a stîrnit orecare dubiū în privința acestei înrudiri, dar toate argumentele de soiul acesta s'ar nimici ușor. Chiar și împrejurarea că Români din timpuri nememorabile se chiamă *Români* și chem limba lor *limba românească*, dar chiar și uimitorea asemănarea a acestor două limbi înlătură orî-ce îndoială. Afară de acêsta este cunoscut că Moldova din al cărui trup făcea parte înainte și Bucovina, precum și Muntenia aū fost colonii romane. Prin relațiunile lor cu Ungurii, cu Ilirii (de la cari aū adoptat literile pentru serviciul eclesiastic), cu Grecii și Turcii s'aū îmbogățit limba lor din început săracă, cu multe cuvinte noi. Distinsă prin fineță și armonie, ea pare a fi creată pentru cîntare, iar în privința tonului dulce și môle, mai că pôte fi pusă alătura de cea italiană. Poporul simte acêsta și e dor necurmat după cîntece și armonii.

Abia apare un nou cîntec că răsună cu iuțela fulgerului în totă «bine-cuvîntata țară de Dumneđeū», (Bogdana cum o numesc Români) și aceleași cîntece cari să revarsă cu acompaniarea cobzei de pe buzele arđetore ale Moldovencei încîntătore, răsună pline de dor sub acordurile duiöse și mișcătore ale *flautului* prin sêracile colibe țărănesci, pe piscurile gôle ale stîncilor și prin pustiuri, la lumina bălae a răsăritului semi-lunei, sau se pierd în vijelia crivățului

Cele mai multe din aceste cântece sunt creațiunea geniului romantic poetic al poporului de jos, dar mai ales a herghelegiilor și a ciobanilor. Sub bolta Cerului să compun cântecele de dragoste, iar privilegiata naturei maiestose deșteptă scînteia poetică și o ațîță până la flacări. La apropierea iernei, când se întorc ciobanii cu turmele pe la stânele lor din sate, aduc mai tot-dea-una cu dinșii o bogată comoră poetică. Multe din aceste cântece își au isvorul în ardețorea fantasie a cucónelor spirituale și culte, așa este minunatul cântec: «Din césul despărțirii», compus de o domniță, unul din cele mai frumoase cântece de amor din lume. Chinul amorului este subiectul ordinar al poeziei, dar și întâmplări însemnate atingătoare de existența sa poetică, însuflețesc încă cu duh poetic pe veselul român verde. Așa avem câte-va cântece frumoase și energice din timpul răscolei lui Brâncovenu, domnul Munteniei, gîngașul cântec și întristător al eteristului fugar: Nu-î, nu-î nădejde nu-î, póte concura alătura cu cântecul divin a lui Riga Tesalianul: Δεῦτε παῖδες τῶν Ἑλλήνων. Cele mai simple melodii au un farmec particular, sunt pline de dor, și de simțire și sunt făurite mai tot-d'a-una în sunete molate și într'un ritm impunător.

Țigani, acești copii ai Indiei răsăritene, această castă răspândită a Hinduilor, acești vlăstari ce se înmulțesc pretutindenea ca buruiana, cari apar când pe malurile Nilului ca vrăjitori și dănțuitori, când pe lângă riul Gangelui ca jucători pe funie și baia-dere, când în Egipt ca veneratori de șerpî, se află și pe aici în mare număr. Melodiile compuse de ei le cîntă cu abilitate și simțire extra-ordinară. Numele unui Anghel, Gheorghe și Sucéva este pretutindenea cunoscut în Bucovina. Instrumentele cu care se acompaniază când cîntă sunt: scripcele, naiurile și un

fel de gitară, cobza, pe care o jăcă cu o pană. Dacă muzica și poesia este acordul primordial al sufletului, care se arată în atâtea chipuri de la indiviđi până la națiunii întregi atunci și la aceste sunete ale naturii trebuie cu atențiune să tragem cu urechia și cu ajutorul lor să pătrundem până la izvorul de unde țîșnesce cu atăta bogăție. Acéstă cântare ori cât de simplă și monotonă ni s'ar părea, totuși trebuie tot-d'a-una să o privim ca un imn sacru al naturii. Măcar că lipsesce cântecului de la miadă-nópte văpaia și vioiciunea celui de la miadă-đi, cu atât măi mișcător este exprimat dorul după ele.»

«De atătea ori când își revarsă discul lunei razele sale argintii asupra cómelor Carpaților acoperite cu omăt, am fost atras de cântecul unui singuratic drumet care gonea în a nopței tăcere pustiul pădurei. De câte ori căđui pe gînduri triste la umbra întunecósă a vre-unei păduri de stejari firoși saú la focul scânteiaător de la vatra unei șatre de țigani, la auđuł unui vechiú flueraș fermecat. Istoria înfiorătoare a grecului din cafenéua din Botoșani era acompaniată din depărtare cu nisce acorduri melancolic impresionând» (1).

Aci măi trebuie adăugit, că se măi află și poesii istorice despre diferiți domni și haiduci renumiți, ca despre Iamandi, Bujor, fiul româncei ș. m. d.

Spre a da o idee deplină despre năzuințele literare a Moldovenilor și Muntenilor să ne fie permis a da o scurtă dare de sémă despre instituturile lor de cultură.

În Bucuresci și Iași sunt două gimnasii mari în cari se predau limbile vechi și moderne, precum și

(1) F. T. A. Schweidewind. Taschen Bibliothek der Reisen von J. H. Jäck 86-stes Bändecken. Nürnberg 1822.

cele alte materii școlastice, între cari se numără nu numai matematica și istoria naturală, dar și jurisprudența.

În fie-care din acele gimnasii se dă învățătura în mod gratuit la mai bine de o sută fii de boeri și slujbași. Pe lângă aceste două gimnasii s'a mai înființat și aprobat în 1835 în capitala Moldovei de către domnul Sturdza, un mare institut de cultură sub numele de Academia românească.

Membrii ei formeză o adunare de ómenii culți, cari țin întruniri regulate, tot ódată clădirea în care se țin aceste ședințe, servește și ca institut de învățământ în care se întrețin ca interni o sută de feciori de boeri, cari își capătă instrucțiunea în mare parte de la membrii Academiei. În toate celelalte târgușore din Muntenia și Moldova precum și în multe sate sunt școli înființate de guvern. În acest scop s'a orînduit ca fie-care slujbaş să primescă în mână din salariul său numai nouă părți din zece și ca o jumătate din această decime, câștigată prin această orînduială, să se întrebuinteze pentru plata învățătorilor, iar cea-l'altă jumătate pentru tipărire de cărți bune.

Afară de acesta mai există în Iași ca instituțiune cultă, societatea de sciinți naturale și medicină, la care aparțin cei mai buni medici și alți mulți învățați din țară și din străinătate, ea este subvenționată de stat și este în corespondență urmată cu institutele culte din Württemberg și din marele ducat Baden.

Cabinetul de sciințe naturale sau museul, este acum destul de însemnat și conține unele obiecte rare, d. e. fosilii ante-deluviane foarte frumoșe, curioasa cêră de pământ proprie Moldovei, pe care o numim în franțuzesce cire vierge ș. a. Tipografiile principale ale românilor sunt cele din Brașov, Alba-Julia și Suceava, cari ca cele mai vechi merită a fi citate mai întâiu,

dar mai însemnate sunt acum cele din Petersburg, Viena, Buda, Pesta, Sibiu, Temişóra, Cluj, Iaşi, monăstirea Neamţului, Bucureşti, Craiova, Cernăuţi, Chişinău ş. m. d. După acest număr mare de tipografii care lucrează pentru literatura română, putem conchide cât de tare este răspândit acum interesul pentru dînsa, şi ce activitate se manifestă în ea.

